

Overzicht literatuur en risicofactoren

Nr. 2022/05A, Den Haag, 14 februari 2022

Achtergronddocument bij het advies:

Mentale gevolgen van de coronapandemie: een eerste inventarisatie

Nr. 2022/05, Den Haag, 14 februari 2022

Gezondheidsraad

inhoud

01	Overzicht van literatuur en registratiecijfers	3
02	Factoren die samenhangen met mentale klachten	7
03	Literatuur zoektermen	9
	Literatuur	13

01 overzicht van literatuur en registratiecijfers

Tabel 1 Overzicht wetenschappelijke Nederlandse literatuur en registratiecijfers

Auteur	Onderzoeksdesign	Pre-pandemie data	Dataverzameling pre-pandemie	Dataverzameling tijdens de pandemie	Onderwerp
De Klerk, 2021 ¹	Longitudinaal	Ja	2015-2019	2020	Algemeen welbevinden; eenzaamheid
CBS 2021, Welzijn ²	Longitudinaal	Ja	1997-2019	2020	Algemeen welbevinden
CBS 2021, Ervaren impact mentale gezondheid en leefstijl ³	Longitudinaal	Ja	2001-2019	2020- 2e kwartaal 2021	Algemeen welbevinden
Lifelines Corona Barometer ⁴	Longitudinaal	Nee	Nee	Mrt 2020-okt 2021	Kwaliteit van leven; depressieve klachten; zorgen
Bartels Clin Exp Metastasis 2021 ⁵	Longitudinaal	Ja	3-8 maanden vóór de pandemie	Apr 2020	Kwaliteit van leven; eenzaamheid; stress
Van Gorp Pediatr Blood Cancer 2021 ⁶	Longitudinaal	Ja	Jan 2020	Mei 2020	Kwaliteit van leven; angstklachten
Van der Velden PLoS One 2021 ⁷	Longitudinaal	Ja	Okt 2019, nov 2019	Mrt 2020, jun 2020	Eenzaamheid; hoge angst en depressieve klachten
Van Tilburg J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 2020 ⁸	Longitudinaal	Ja	Okt-nov 2019	Mei 2020	Depressieve klachten
Van Tilburg J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 2021 ⁹	Longitudinaal	Ja	Okt 2018-okt 2019	Sep 2020-jan 2021	Eenzaamheid, beschermende factoren
Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland, 2021 ¹⁰	Interviews	Nee	Nee	Jun-jul 2021	Eenzaamheid
Pan Lancet Psychiatry 2021 ¹¹	Longitudinaal	Ja	2006-2016	Apr-mei 2020	Eenzaamheid; angstklachten; depressieve klachten; zorgen
Luijten Qual Life Res 2021 ¹²	Cross-sectioneel	Ja	Dec 2017-jul 2018	Apr-mei 2020	Algemene mentale gezondheid; angstklachten; depressieve klachten; slaapproblemen; gedragsproblemen
Oomen Mol Autism 2021 ¹³	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Apr-mei 2020	Angstklachten; depressieve klachten; zorgen
Bonenkamp J Nephrol 2021 ¹⁴	Longitudinaal	Ja	3-6 maanden vóór de pandemie	Feb-jul 2020	Angstklachten; zorgen
Zilver J Psychosom Obstet Gynaecol 2021 ¹⁵	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mei-jun 2020	Angstklachten; depressieve klachten
Abawi Clin Obes 2020 ¹⁶	Interviews	Nee	Nee	Apr 2020	Angstklachten
Bröer Qual Health Res 2021 ¹⁷	Interviews	Nee	Nee	Mrt-jun 2020	Angstklachten
Embregts J Appl Res Intellect Disabil 2020 ¹⁸	Interviews	Nee	Nee	Mrt-mei 2020	Angstklachten

Auteur	Onderzoeksdesign	Pre-pandemie data	Dataverzameling pre-pandemie	Dataverzameling tijdens de pandemie	Onderwerp
Heffels Tijdschr Gerontol Geriatr 2021 ¹⁹	Interviews	Nee	Nee	Mrt-jun 2020	Angstklachten
Van der Molen Current Sociology 2021 ²⁰	Interviews	Nee	Nee	Apr-jun 2020	Angstklachten; zorgen
Green Sci Rep 2021 ²¹	Longitudinaal	Nee	Nee	Mei 2020, nov 2020	Depressieve klachten
Leontjevas Aging Ment Health 2020 ²²	Interviews	Nee	Nee	Jun-jul 2020	Depressieve klachten; gedragsproblemen (agressie)
Boekhorst Arch Womens Ment Health 2021 ²³	Cross-sectioneel	Ja	Jan 2019-mrt 2020	Mrt 2020-mei 2020	Depressieve klachten; stress
Van Roekel Front Psychol 2021 ²⁴	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mei-jun 2020	Risicofactoren
Koppert Rheumatology 2020 ²⁵	Cross-sectioneel	Ja	Nov 2018-mei 2019	Mrt-mei 2020	Zorgen
Van de Poll-Franse JAMA Oncol 2021 ²⁶	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Apr-mei 2020	Zorgen
Achterberg Sci Rep 2021 ²⁷	Longitudinaal	Ja	2016-2019	Apr-mei 2020	Gedragsproblemen; stress
Muusse, Trimbos-Instituut, 2020 ²⁸	Interviews	Nee	Nee	Apr-jun 2020	(on)gunstige gevolgen van de coronamaatregelen, stress
Van Loenen, Pharos, 2020 ²⁹	Interviews	Nee	Nee	Mei-jun 2020	ongunstige gevolgen van de coronamaatregelen
Poelmann Surgery 2021 ³⁰	Longitudinaal	Ja	Jan 2020	Apr 2020	Burn-out klachten
Kok Crit Care Med 2021 ³¹	Cross-sectioneel	Ja	Okt-dec 2019	Mei-jun 2020	Burn-out klachten
Cousijn Addiction 2021 ³²	Longitudinaal	Ja	Gemiddeld 265 dagen voor de pandemie	Gemiddeld 59 dagen na de start van de pandemie	Middelengebruik
CBS 2021, Zelfdoding in Nederland ³³	Registratiecijfers	Ja	1950-2019	2020	Suicide
113 Zelfmoordpreventie, 2021 ³⁴	Registratiecijfers	Ja	2013-2019	2020-2021	Suicide
Schuengel J Intellect Disabil Res 2020 ³⁵	Registratiecijfers	Ja	2016-feb 2020	Mrt 2020-jun 2020	Gedragsproblemen (agressie)
Been Environ Int 2021 ³⁶	Registratiecijfers	Ja	2015-feb 2020	Mrt 2020	Middelengebruik (afvalwater)
Vektis intelligence ³⁷	Registratiecijfers	Ja	Jun 2018	Mrt 2020-mrt 2021	GGZ wachttijden
Jansen, Nivel 2021 ³⁸	Registratiecijfers	Ja	Mrt 2018- mrt 2019, mrt 2019-mrt 2020	Mrt 2020-mrt 2021	Angstklachten; depressieve klachten
Bolt, Nivel 2021 ³⁹	Registratiecijfers	Ja	Jan 2019-feb 2020	Mrt 2020-jun 2021	Voorschriften antidepressiva, benzodiazepines
Veer Translational Psychiatry 2021 ⁴⁰	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mrt-apr 2020	Veerkracht
Gijzen, Int J Environ Res Public Health 2020 ⁴¹	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Jun 2020	Veerkracht
Guo Psychol Med 2021 ⁴²	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Apr-mei 2020	Veerkracht, risicofactoren
Fleuren Int J Environ Res Public Health 2021 ⁴³	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Dec 2020	Veerkracht
Vos Psychiatry Res 2021 ⁴⁴	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Zomer 2020	Veerkracht
Du Nutrients 2021 ⁴⁵	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Apr-mei 2020	Veerkracht
RIVM, Trimbos-Instituut, GGD Ghor Nederland, 2021 ⁴⁶	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mrt-mei 2021	Veerkracht, risicofactoren
Castelein Tijdschr Psychiatr 2021 ⁴⁷	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Jul-sep 2020	Veerkracht
Van der Heide J Parkinsons Dis 2020 ⁴⁸	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Apr-mei 2020	Beschermende factoren, risicofactoren
Meyenaar J Crit Care 2021 ⁴⁹	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mrt-jul 2020	Veerkracht, beschermende factoren

Auteur	Onderzoeksdesign	Pre-pandemie data	Dataverzameling pre-pandemie	Dataverzameling tijdens de pandemie	Onderwerp
Jansma Verwey-Jonker Instituut 2020 ⁵⁰	Interviews	Nee	Nee	Jun 2020-sep 2020	Onveilige thussituaties; beschermende factoren; risicofactoren
Skeketee Verwey-Jonker Instituut 2020 ⁵¹	Cross-sectioneel/ Interviews	Ja	Jan-feb 2020	Jun 2020	Onveilige thussituaties; beschermende factoren, risicofactoren
Van der Sar-van der Brugge Respir Med 2021 ⁵²	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mrt-apr 2020	Algemeen welbevinden
Tacquet, The Lancet Psychiatry, 2021 ⁵³	Longitudinaal	Nee	Nee	2020	Incidentie van psychiatrische aandoeningen na infectie
Vermeulen, Instituut Pedagogische Wetenschappen, 2021 ⁵⁴	Cross-sectioneel	Ja	2017	2020	Kindermishandeling
Kindertelefoon, het jaar 2020 in vogelvlucht ⁵⁵	Registratiecijfers	Ja	2019	2020	Contact Kindertelefoon
CBS 2021, Huiselijk geweld ⁵⁶	Registratiecijfers	Ja	2019	2020	Veilig Thuis meldingen - kindermishandeling en huiselijk geweld
CBS, Dashboard Veilig Thuis ⁵⁷	Registratiecijfers	Ja	2019	2020	Veilig Thuis meldingen - kindermishandeling en huiselijk geweld
Kindertelefoon, Pieak in gesprekken over pesten na lockdown bij de Kindertelefoon ⁵⁸	Registratiecijfers	Ja	"laatste 2.5 jaar"	2020	Pesten
Kindertelefoon, Stijging gesprekken digitaal pesten bij de Kindertelefoon ⁵⁹	Registratiecijfers	Ja	2019	2020	Pesten
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021 ⁶⁰	Longitudinaal	Ja	2017-2019	2020, 2021	Leerprestaties, bredere ontwikkeling van scholieren
Engzell Proc Natl Acad Sci U S A 2021 ⁶¹	Longitudinaal	Ja	2017-2019	2020	Leerprestaties
College voor Toetsen en Examens 2021 ⁶²	Longitudinaal	Ja	2016-2019	2021	Leerprestaties
Lek Cito 2020 ⁶³	Longitudinaal	Ja	Schooljaren 2017-2018, 2018-2019	Schooljaar 2019-2020	Leerprestaties
CBS, Werkloosheidspercentages blijkt in februari 3.6 ⁶⁴	Registratiecijfers	Ja	2012-2019	2020, 2021	Werkloosheid
CBS, De arbeidsmarkt in cijfers ⁶⁵	Registratiecijfers	Ja	2000-2019	2020	Werkloosheid
Zwetsloot, Verwey-Jonker Instituut 2021 ⁶⁶	Registratiecijfers	Ja	Cohort 2018-2019	Cohort 2019-2020	Baankansen
CBS 2021, Aantal huishoudens met problematische schulden ⁶⁷	Registratiecijfers	Ja	2015-feb 2020	Mrt-okt 2020	Schulden
CBS 2020, Schuldenproblematiek in beeld ⁶⁸	Registratiecijfers	Ja	2015-feb 2020	Mrt-okt 2020	Schulden
CBS, Ziekteverzuimpercentage, bedrijfstakken en bedrijfsgrootte ⁶⁹	Registratiecijfers	Ja	1996-2019	2020-2 ^e kwartaal 2021	Ziekteverzuim
SANO, UNO-UMCG, UNC-ZH, 2021 ⁷⁰	Registratiecijfers	Ja	2019	2020-aug 2021	Ziekteverzuim
Van Loenen, Radboudumc, 2021 ⁷¹	Interviews	Nee	Nee	Dec 2020-feb 2021	Ervaren mentale gezondheid
Ming Sustainability 2021 ⁷²	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Nov-dec 2020	Risicofactoren
Spiritus-Beerden, Int J Environ Res Public Health 2021 ⁷³	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Apr 2020-Nov 2020	Risicofactoren

Auteur	Onderzoeksdesign	Pre-pandemie data	Dataverzameling pre-pandemie	Dataverzameling tijdens de pandemie	Onderwerp
Verhage J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 2021 ⁷⁴	Interviews	Nee	Nee	Mrt-apr 2020	Risicofactoren
Pan Eur J Aging 2021 ⁷⁵	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mrt-apr 2020	Risicofactoren
Lifshin J of Social and Clinical Psychology 2020 ⁷⁶	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mrt 2020	Risicofactoren
Ceulemans Acta Obstet Gynecol Scand 2021 ⁷⁷	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Jun-jul 2020	Risicofactoren
Van der Velden J Affect Disord 2020 ⁷⁸	Longitudinaal	Ja	Nov 2018, nov 2019	Mrt 2020, jun 2020	Risicofactoren
Hesselink BMC Health Serv Res 2021 ⁷⁹	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Jun-jul 2020	Risicofactoren
Landsman Ned Tijdschr Geneesk 2020 ⁸⁰	Interviews	Nee	Nee	Mrt-apr 2020	Risicofactoren
De Wildt, Verwey-Jonker Instituut 2020 ⁸¹	Interviews	Nee	Nee	Aug-sep 2020	Risicofactoren
Nikolova Int J Health Plann Manage 2021 ⁸²	Cross-sectioneel	Nee	Nee	Mrt-apr 2020	Risicofactoren

02 factoren die samenhangen met mentale klachten

In Tabel 2 staan factoren die volgens de gevonden studies samenhangen met (meer) mentale klachten. De tabel is gebaseerd op de studies die uit de literatuurzoektocht zijn gekomen en kan daardoor niet volledig zijn.

Tabel 2 Factoren die samenhangen met mentale klachten

Uitkomstmaat	Studiepopulatie	Factoren
Algemene mentale gezondheid	Volwassenen	Negatieve levensgebeurtenissen, eenzaamheid. ⁴¹
	Kinderen, adolescenten (8-18 jaar)	Missen van contact met vrienden, niet naar school mogen, geen vrijheid hebben, niet kunnen sporten, leuke activiteiten missen, moeilijkheden ervaren met onderwijs op afstand, het missen van familie en verveling. ¹²
	Migranten	Angst voor de gevolgen van COVID-19 voor de gezondheid, zorgen over financiële gevolgen van de pandemie, een negatieve invloed van de pandemie op het sociale leven, heimwee, de mate waarin de pandemie wordt gezien als een verlies van waardevolle tijd, toename in ervaren racisme en discriminatie. ⁷²
	Studenten – adolescenten (<18 jaar), jongvolwassenen (18-25 jaar), volwassenen (>26 jaar)	Jongere leeftijd, stress, prestatiedruk, slaapproblemen, gebrek aan sociale steun, eenzaamheid, studievertraging, studieschuld. Studenten met een migratieachtergrond, voltijdstudenten, interationale studenten, studenten die zich identificeren als LHTBQ+, studenten met een belemmerd concentratie-, leer- of rekenprobleem of met een belemmerende psychische aandoening. ⁴⁶
Eenzaamheid	Migranten en vluchtelingen	Vrouwen, oudere leeftijd, onzekere woonsituatie, verblijfstatus, stress, discriminatie. ⁷³
	Ouderen	Minder/weinig (sociaal) contact, werk of activiteiten, minder buiten komen en onvoldoende/gebrek aan steun, bezorgdheid. ⁹ Alleenstaand zijn, fulltime verzorgende geworden, geen bezoek. ⁷⁴
	Migranten	Minder sociale participatie, financiële onzekerheid. ⁷⁵
Angst, somatische en depressieve klachten	Moeders	COVID-19 relateerde stress, familieconflicten, een hoger educatieniveau van de moeder, werkloosheid en andere psychische klachten. ⁴²
Angst	Volwassenen	Neuroticisme, zelfvertrouwen, het eigen ingeschatte vermogen om besmetting te voorkomen. ⁷⁶
	Zwangere en borstvoeding-gevende vrouwen	Een jongere leeftijd, roken, bestaande medische problematiek, ongeplande zwangerschap. ⁷⁷

Uitkomstmaat	Studiepopulatie	Factoren
Angst (vervolg)	Kinderen, adolescenten (8-18 jaar)	Een jongere leeftijd, eenoudergezinnen, een negatieve verandering in de werksituatie van een ouder door de COVID-19 maatregelen, een geïnfecteerd familielid/vriend. ¹²
Hoge angst en depressieve klachten	Volwassenen	Eenzaamheid, gebrek aan emotionele support, arbeidsongeschiktheid, longproblemen, een niet-Nederlandse achtergrond en reeds bestaande klachten. ⁷⁸
Depressieve klachten	Kinderen, adolescenten (8-18 jaar)	Gezinnen met hoogopgeleide ouders en een negatieve verandering in de werksituatie van de ouders door de COVID-19 maatregelen. ¹²
Slaapproblemen	Kinderen, adolescenten (8-18 jaar)	Ten minste één ouder met een migratieachtergrond, eenoudergezinnen en een negatieve verandering in de werksituatie van de ouders door de COVID-19 maatregelen. ¹²
	Zorgpersoneel	Vrouwen, betrokken bij COVID-19 zorg, onvoldoende beschermingsmiddelen. ²⁴
Burn-out klachten	Zorgpersoneel	Schaarste aan (beschermings)middelen, tijd en personeel, het hebben van collega's die onveilig werken, alleen wonen en een jongere leeftijd. ^{24,31}
Stress	Zwangere en borstvoeding-gevende vrouwen	Een jongere leeftijd, roken, het hebben van een chronische mentale of lichamelijk aandoening en een ongeplande zwangerschap. ⁷⁷
	Ouders	Reeds bestaande negatieve gevoelens (depressieve stemming, angst, hostiliteit en interpersoonlijke gevoeligheid) vóór de pandemie, een lager opleidingsniveau, het hebben van een groot huishouden en negatieve copingstrategieën (jezelf de schuld geven, rumineren, catastroferen). ²⁷
	Kinderen, adolescenten (10-13 jaar)	Overreactiviteit van de ouders (opvoedingsgedrag van prikkelbaarheid, woede en frustratie) en negatieve copingstrategieën van de kinderen. ²⁷
	Patiënten met Parkinson	Minder sociale ondersteuning en hogere scores voor angst, rumineren en neuroticisme. ⁴⁸
	Zorgpersoneel	Leed van patiënten en hun familie, hoge werkdruk, angst voor besmetting, geen ondersteuning kunnen bieden aan familie (o.a. door strenge maatregelen en communicatie op afstand), een tekort aan beschermingsmiddelen en snel veranderde protocollen met betrekking tot COVID-19 zorg en persoonlijk bescherming. ⁷⁹

Uitkomstmaat	Studiepopulatie	Factoren
Stress (vervolg)	Zorgpersoneel (positief getest)	Stress om anderen te besmetten en onzekerheid over de duur van de besmettelijkheid, gezinnen met jonge thuiswonende kinderen. ⁸⁰
	Sekswerkers	Financiële problemen. ⁸¹
Rumineren	Werknemers	Vrouwen, lager opgeleiden en personen met een ernstig ziek familielid. ⁸²
Gedragsproblemen	Kinderen, adolescenten (8-18 jaar)	Een jongere leeftijd, gezinnen met hoogopgeleide ouders, gezinnen met tenminste drie kinderen en een negatieve verandering in de werksituatie van de ouders door de COVID-19 maatregelen. ¹²
Kindermishandeling, geweld en conflicten	Kwetsbare gezinnen	Een laag opleidingsniveau van de ouders, werkloosheid en gezinsgrootte (vanaf 4 kinderen). ⁵⁴
		Geen opvang voor kinderen, mentale of gedragsproblematiek van kinderen, thuiswerken in combinatie met het ouderschap en wegvallende hulp voor de kinderen. ⁵¹
		Financiële problemen, vermijden van zorg, nadelige leefstijl (voeding, beweging, rookgedrag, alcoholgebruik), onvoldoende opvoedingsvaardigheden, psychosociale problematiek, fysieke en of medische problematiek, licht verstandelijke beperking, verslavingsproblematiek, dak-of thuisloos, acute psychiatrische problematiek. ⁵⁰

03

literatuur zoektermen

Veranderingen in mentale gezondheid van de Nederlandse bevolking, die gerelateerd zijn aan de coronapandemie, zijn in kaart gebracht door in de databases Pubmed, PsychInfo en Scopus systematisch te zoeken naar kwantitatieve en kwalitatieve artikelen die zijn verschenen tussen 31 december 2019 en 17 juni 2021 (zie de tabellen op de pagina's 10, 11 en 12). Literatuuronderzoek naar suïcidaliteit tijdens de coronapandemie, verwijzingen naar de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en registratiecijfers van patiënten met mentale problematiek is uitgevoerd tot respectievelijk 13 juli en 14 juli 2021.

Zoekstrategie in Pubmed

Onderwerp	Zoektermen	Hits
A. Mentale gezondheid	(Quarantine[MeSH] OR quarantine*[tiab] OR social isolation[MeSH] OR social isolation[tiab] OR Self-isolation[tiab] OR isolation[tiab] OR social distanc*[tiab] OR shelter*-in-place[tiab] OR loneliness[MeSH] OR loneliness[tiab] OR psych*[tiab] OR physical distancing[MeSH] OR physical distancing[tiab] OR Psychology[MeSH] OR Psychology[tiab] OR Mental health[MeSH] OR mental health[tiab] OR mental disorders[MeSH] OR mental disorders*[tiab] OR mental illness*[tiab] OR stigma or fear*[tiab] OR psychiatric Disorders[tiab] OR psychiatric illness[tiab] OR social stigma[tiab] OR Fear[MeSH] OR fear[tiab] OR Anxiety[MeSH] OR anxiety[tiab] OR anxious[tiab] OR Depression[MeSH] OR depression[tiab] OR Stress, Physiological[MeSH] OR Stress, Physiological[tiab] OR depressive[tiab] OR loneliness[tiab] OR stress*[tiab] OR trauma*[tiab] or post-traumatic[tiab] or posttraumatic[tiab] OR mood*[tiab] OR irritability[tiab] OR irritable[tiab] OR emotional disturbance*[tiab] OR Anger[MeSH] OR anger[tiab] OR Irritable Mood[MeSH] OR Irritable Mood[tiab] OR Grief[MeSH] OR grief[tiab] OR burnout, psychological[MeSH] OR burnout, psychological[tiab] OR Burnout, Professional[MeSH] OR Burnout, Professional[tiab] OR Occupational Burnout[tiab] OR burned out[tiab] OR burn-out[tiab])	
B. Suïcides	Suicide[MeSH] OR Suicide[tiab] OR suicidal ideation[tiab] OR suicide attempted[MeSH] OR suicide attempted[tiab] OR Parasuicide*[tiab]	
C. Verwijzingen naar de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en registratiecijfers	Referral and Consultation[MeSH] OR "Referral and Consultation"[tiab] OR Referral*[tiab] OR Consultation*[tiab] OR "Hospital Referral*" [tiab] OR "Physician Self-Referral"[tiab] OR Hospital Records[MeSH] OR "Hospital Records"[tiab] OR Record, Hospital[tiab] OR Medical Record[MeSH] OR "Medical Record"[tiab] OR Records, Medical[tiab] OR Electronic Health Records[tiab] AND (Psych*[tiab] OR Psychology[MeSH] OR Psychology[tiab] OR Mental health[MeSH] OR mental health[tiab] OR mental disorders[MeSH] OR mental disorders*[tiab] OR mental illness*[tiab] OR psychiatric Disorders[tiab] OR psychiatric illness[tiab])	
D. Coronavirus	AND (Coronavirus[MeSH] OR coronavirus*[tiab] OR coronavirus infections[MeSH] OR coronavirus infections[tiab] OR betacoronavirus*[tiab] OR beta coronavirus*[tiab] OR corona virus*[tiab]) AND (china[MeSH] OR china[tiab] OR chinese[tiab] OR hubei[tiab] OR wuhan[tiab]) OR (coronavirus*[tiab] OR corona virus*[tiab] OR betacoronavirus*[tiab] OR beta coronavirus*[tiab]) OR ("severe acute respiratory syndrome coronavirus 2"[tiab] OR SARS-CoV-2[MeSH] OR "SARS CoV-2"[tiab] OR "SARSCoV 2"[tiab] OR SARSCoV2[tiab] OR cov2[tiab] OR "sars 2"[tiab] OR COVID[tiab] OR "coronavirus 2"[tiab] OR covid19[tiab] OR nCov[tiab] OR "2019 Novel Coronavirus"[tiab] OR "COVID-19 Virus"[tiab] OR "Coronavirus Disease 2019 Virus"[tiab] OR "SARS Coronavirus 2"[tiab] OR "SARS-CoV-2 Virus"[tiab] OR "Wuhan Coronavirus"[tiab] OR "Wuhan Seafood Market Pneumonia Virus"[tiab] OR (Pneumonia[MeSH] OR Pneumonia[tiab] AND wuhan[tiab]))	
Nederland	AND Netherlands[MeSH] OR netherlands[tiab] OR Holland[tiab] OR dutch[tiab]	
Zoekstrategie	A en D en E	182
	B en D en E	2
	C en D en E	6

Zoekstrategie in PsycINFO

Onderwerp	Zoektermen	Hits
A. Coronavirus	(coronavirus* OR corona virus* OR betacoronavirus* OR beta coronavirus*) OR ("severe acute respiratory syndrome coronavirus 2" OR "SARS CoV-2" OR "SARSCoV 2" OR SARSCoV2 OR cov2 OR "sars 2" OR COVID OR "coronavirus 2" OR covid19 OR nCov OR "2019 Novel Coronavirus" OR "COVID-19 Virus" OR "Coronavirus Disease 2019 Virus" OR "SARS Coronavirus 2" OR "SARS-CoV-2 Virus" OR "Wuhan Coronavirus" OR "Wuhan Seafood Market Pneumonia Virus") OR (new or Novel)adj3 coronavirus*) OR (exp pneumonia or pneumonia and wuhan)	
B. Suïcides	(exp Suicide OR exp Attempted Suicide OR exp Suicidality OR exp Youth Suicide OR suicidal ideation OR suicide attempted OR Parasuicide*)	
C. Verwijzingen naar de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en registratiecijfers	(exp. Professional Referral OR exp. Medical Records OR exp. Electronic Health Records OR "Professional Referral" OR "Medical Records" OR "Electronic Health Records" OR "Referral and Consultation" OR Referral* OR Consultation* OR "Hospital Referral*" OR "Physician Self-Referral" OR "Hospital Records" OR Record, Hospital)	
D. Nederland	AND Netherlands OR dutch	
Zoekstrategie	A en D	168
	A en B en D	51
	A en C en D	554

Zoekstrategie in Scopus

Onderwerp	Zoektermen	Hits
A. Mentale gezondheid	TITLE-ABS(Quarantine) OR TITLE-ABS("social isolation") OR TITLE-ABS("Self-isolation") OR TITLE-ABS(isolation) OR TITLE-ABS("social distanc*") OR TITLE-ABS("shelter*-in-place") OR TITLE-ABS(loneliness) OR TITLE-ABS(psych*) OR TITLE-ABS("physical distancing") OR TITLE-ABS(Psychology) OR TITLE-ABS("mental health") OR TITLE-ABS("mental disorders*") OR TITLE-ABS("mental illness*") OR TITLE-ABS("stigma or fear*") OR TITLE-ABS("psychiatric Disorders") OR TITLE-ABS("psychiatric illness") OR TITLE-ABS("social stigma") OR TITLE-ABS(fear) OR TITLE-ABS(anxiety) OR TITLE-ABS(anxious) OR TITLE-ABS(depression) OR TITLE-ABS(" Stress, Physiological") OR TITLE-ABS(depressive) OR TITLE-ABS(loneliness) OR TITLE-ABS(stress*) OR TITLE-ABS(trauma*) OR TITLE-ABS("post-traumatic") OR TITLE-ABS(posttraumatic) OR TITLE-ABS(mood*) OR TITLE-ABS(irritability) OR TITLE-ABS(irritable) OR TITLE-ABS("emotional disturbance*") OR TITLE-ABS(anger) OR TITLE-ABS("Irritable Mood") OR TITLE-ABS(grief) OR TITLE-ABS("burnout, psychological") OR TITLE-ABS("Burnout, Professional") OR TITLE-ABS("Occupational Burnout") OR TITLE-ABS("burned out") OR TITLE-ABS(burn-out)	
B. Suïcides	TITLE-ABS-KEY(Suicide) OR TITLE-ABS-KEY("suicidal ideation") OR TITLE-ABS-KEY("suicide attempted") OR TITLE-ABS-KEY(Parasuicide*)	
C. Verwijzingen naar de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en registratiecijfers	TITLE-ABS(Referral and Consultation) OR TITLE-ABS(Referral*) OR TITLE-ABS(Consultation*) OR TITLE-ABS("Hospital Referral*") OR TITLE-ABS("Physician Self-Referral") OR TITLE-ABS("Hospital Records") OR TITLE-ABS(Record, Hospital) OR TITLE-ABS("Medical Record") OR TITLE-ABS(Records, Medical) OR TITLE-ABS("Electronic Health Records") AND TITLE-ABS(psych*) OR TITLE-ABS(Psychology) OR TITLE-ABS("mental health") OR TITLE-ABS("mental disorders*") OR TITLE-ABS("mental illness*") OR TITLE-ABS("psychiatric Disorders") OR TITLE-ABS("psychiatric illness")	
D. Coronavirus	AND TITLE-ABS(coronavirus*) OR TITLE-ABS("coronavirus infections") OR TITLE-ABS(betacoronavirus*) OR TITLE-ABS("beta coronavirus*") OR TITLE-ABS("corona virus*") AND TITLE-ABS(china) OR TITLE-ABS(Chinese) OR TITLE-ABS(hubei) OR TITLE-ABS(wuhan) OR TITLE-ABS(coronavirus*) OR TITLE-ABS("corona virus*") OR TITLE-ABS(betacoronavirus*) OR TITLE-ABS("beta coronavirus*") OR TITLE-ABS("severe acute respiratory syndrome coronavirus 2") OR TITLE-ABS("SARS CoV-2") OR TITLE-ABS("SARSCoV 2") OR TITLE-ABS(SARSCoV2) OR TITLE-ABS(cov2) OR TITLE-ABS("sars 2") OR TITLE-ABS(COVID) OR TITLE-ABS("coronavirus 2") OR TITLE-ABS(covid19) OR TITLE-ABS(nCov) OR TITLE-ABS("2019 Novel Coronavirus") OR TITLE-ABS("COVID-19 Virus") OR TITLE-ABS("Coronavirus Disease 2019 Virus") OR TITLE-ABS("SARS Coronavirus 2") OR TITLE-ABS("SARS-CoV-2 Virus") OR TITLE-ABS("Wuhan Coronavirus") OR TITLE-ABS("Wuhan Seafood Market Pneumonia Virus") OR (TITLE-ABS(Pneumonia) AND TITLE-ABS(wuhan))	
E. Nederland	AND TITLE-ABS (netherlands) OR TITLE-ABS (holland) OR TITLE-ABS (dutch)	
Zoekstrategie	A en D en E	141
	B en D en E	2
	C en D en E	4

literatuur

- ¹ de Klerk M, Olsthoorn M, Plaisier I, Schaper J, Wagemans F. *Een jaar met corona, ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2021.
- ² Centraal bureau voor de Statistiek. CBS. *Welzijn; gelukkig en tevreden, persoonskenmerken vanaf 1997*. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84572NED/table?ts=1628592911094>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ³ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Ervaren impact coronacrisis op mentale gezondheid en leefstijl*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2021/25/ervaren-impact-coronacrisis-op-mentale-gezondheid-en-leefstijl>. Geraadpleegd: 3 september 2021.
- ⁴ Lifelines Corona Research Project. *Lifelines Corona Barometer*. <https://coronabarometer.nl/>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁵ Bartels M, Gal R, van der Velden JM, Verhoeff JJC, Verlaan JJ, Verkooijen HM. *Impact of the COVID-19 pandemic on quality of life and emotional wellbeing in patients with bone metastases treated with radiotherapy: a prospective cohort study*. Clin Exp Metastasis 2021; 38(2): 209-217.
- ⁶ van Gorp M, Maurice-Stam H, Teunissen LC, van de Peppel-van der Meer W, Huussen M, Schouten-van Meeteren AYN, et al. *No increase in psychosocial stress of Dutch children with cancer and their caregivers during the first months of the COVID-19 pandemic*. Pediatr Blood Cancer 2021; 68(2): e28827.
- ⁷ van der Velden PG, Hyland P, Contino C, von Gaudecker HM, Muffels R, Das M. *Anxiety and depression symptoms, the recovery from symptoms, and loneliness before and after the COVID-19 outbreak among the general population: Findings from a Dutch population-based longitudinal study*. PLoS One 2021; 16(1): e0245057.
- ⁸ van Tilburg TG, Steinmetz S, Stolte E, van der Roest H, de Vries DH. *Loneliness and mental health during the COVID-19 pandemic: A study among Dutch older adults*. J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 2020: 1-7.
- ⁹ van Tilburg TG. *Emotional, social, and existential loneliness before and during the COVID-19 pandemic: Prevalence and risk factors among Dutch older adults*. J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 2021; gbab101.
- ¹⁰ Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland. VGN. *Jongeren met een beperking na corona*. 2021.
- ¹¹ Pan KY, Kok AAL, Eikelenboom M, Horsfall M, Jörg F, Luteijn RA, et al. *The mental health impact of the COVID-19 pandemic on people with and without depressive, anxiety, or obsessive-compulsive disorders: a longitudinal study of three Dutch case-control cohorts*. Lancet Psychiatry 2021; 8(2): 121-129.
- ¹² Luijten MAJ, van Muilekom MM, Teela L, Polderman TJC, Terwee CB, Zijlmans J, et al. *The impact of lockdown during the COVID-19 pandemic on mental and social health of children and adolescents*. Qual Life Res 2021: 1-10.

- ¹³ Oomen D, Nijhof AD, Wiersema JR. *The psychological impact of the COVID-19 pandemic on adults with autism: a survey study across three countries*. Mol Autism 2021; 12(1): 21.
- ¹⁴ Bonenkamp AA, Druiventak TA, van Eck van der Sluijs A, van Ittersum FJ, van Jaarsveld BC, Abrahams AC. *The Impact of COVID-19 on the mental health of dialysis patients*. J Nephrol 2021; 34(2): 337-344.
- ¹⁵ Zilver SJM, Broekman BFP, Hendrix Y, de Leeuw RA, Mentzel SV, van Pampus MG, et al. *Stress, anxiety and depression in 1466 pregnant women during and before the COVID-19 pandemic: a Dutch cohort study*. J Psychosom Obstet Gynaecol 2021; 42(2): 108-114.
- ¹⁶ Abawi O, Welling MS, van den Eynde E, van Rossum EFC, Halberstadt J, van den Akker ELT, et al. *COVID-19 related anxiety in children and adolescents with severe obesity: A mixed-methods study*. Clin Obes 2020; 10(6): e12412.
- ¹⁷ Bröer C, Veltkamp G, Bouw C, Vlaar N, Borst F, de Sauvage Nolting R. *From Danger to Uncertainty: Changing Health Care Practices, Everyday Experiences, and Temporalities in Dealing With COVID-19 Policies in the Netherlands*. Qual Health Res 2021: 10497323211005748.
- ¹⁸ Embregts PJCM, Tournier T, Frielink N. *Experiences and needs of direct support staff working with people with intellectual disabilities during the covid-19 pandemic: A thematic analysis*. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities 2020: No Pagination Specified-No Pagination Specified.
- ¹⁹ Heffels JCF, de Vries D, Everink IHJ, Timmermans AM, Wegdam-Blans MCA, Schols J. *Ervaringen van (zorg)medewerkers tijdens een COVID-19 uitbraak en resultaten van serologische testen bij personeel in een zwaar getroffen verpleeghuis*. Tijdschr Gerontol Geriatr 2021; 52(1).
- ²⁰ van der Molen M, Brown P. *Following Dutch healthcare professionals' experiences during COVID-19: Tensions in everyday practices and policies amid shifting uncertainties*. Current Sociology 2021; 69(4): 453-470.
- ²¹ Green KH, van de Groep S, Sweijen SW, Becht AI, Buijzen M, de Leeuw RNH, et al. *Mood and emotional reactivity of adolescents during the COVID-19 pandemic: short-term and long-term effects and the impact of social and socioeconomic stressors*. Sci Rep 2021; 11(1): 11563.
- ²² Leontjevas R, Knippenberg IAH, Smalbrugge M, Plouvier AOA, Teunisse S, Bakker C, et al. *Challenging behavior of nursing home residents during COVID-19 measures in the Netherlands*. Aging Ment Health 2020: 1-6.
- ²³ Boekhorst M, Muskens L, Hulsbosch LP, Van Deun K, Bergink V, Pop VJM, et al. *The COVID-19 outbreak increases maternal stress during pregnancy, but not the risk for postpartum depression*. Arch Womens Ment Health 2021: 1-7.
- ²⁴ van Roekel H, van der Fels IMJ, Bakker AB, Tummers LG. *Healthcare Workers Who Work With COVID-19 Patients Are More Physically*

- Exhausted and Have More Sleep Problems.* Front Psychol 2020; 11: 625626.
- ²⁵ Koppert TY, Jacobs JWG, Geenen R. *The psychological impact of the COVID-19 pandemic on Dutch people with and without an inflammatory rheumatic disease.* Rheumatology (Oxford) 2020; 0:1-7.
- ²⁶ van de Poll-Franse LV, de Rooij BH, Horevoorts NJE, May AM, Vink GR, Koopman M, et al. *Perceived Care and Well-being of Patients With Cancer and Matched Norm Participants in the COVID-19 Crisis: Results of a Survey of Participants in the Dutch PROFILES Registry.* JAMA Oncol 2021; 7(2): 279-284.
- ²⁷ Achterberg M, Dobbelaar S, Boer OD, Crone EA. *Perceived stress as mediator for longitudinal effects of the COVID-19 lockdown on wellbeing of parents and children.* Scientific Reports 2021; 11(1): 2971.
- ²⁸ Muusse C, Planije M, Kroon H. *Dakloos in coronatijden. Eindrapportage, juni 2020.* Utrecht: Trimbos-instituut, 2020.
- ²⁹ Van Loenen T, Denктаş S, Merkelbach I, Van den Muijsenbergh M. *Corona gedragsmaatregelen.* Utrecht: Pharos, 2021.
- ³⁰ Poelmann FB, Koëter T, Steinkamp PJ, Vriens MR, Verhoeven B, Kruijff S. *The immediate impact of the coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic on burn-out, work-engagement, and surgical training in the Netherlands.* Surgery 2021; 170(3): 719-726.
- ³¹ Kok N, van Gurp J, Teerenstra S, van der Hoeven H, Fuchs M, Hoedemaekers C, et al. *Coronavirus Disease 2019 Immediately Increases Burnout Symptoms in ICU Professionals: A Longitudinal Cohort Study.* Crit Care Med 2021; 49(3): 419-427.
- ³² Cousijn J, Kuhns L, Larsen H, Kroon E. *For better or for worse? A pre-post exploration of the impact of the COVID-19 lockdown on cannabis users.* Addiction 2021; 116(8): 2104-2115.
- ³³ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Zelfdodingen in Nederland: een overzicht vanaf 1950.* <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/zelfdoding-in-nederland-een-overzicht-vanaf-1950/2-resultaten>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ³⁴ 113 zelfmoord preventie. *Suïcides sinds de start van de coronacrisis in Nederland.* <https://www.113.nl/suicides-sinds-de-start-van-de-coronacrisis-nederland>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ³⁵ Schuengel C, Tummers J, Embregts PJCM, Leusink GL. *Impact of the initial response to covid-19 on long-term care for people with intellectual disability: An interrupted time series analysis of incident reports.* Journal of Intellectual Disability Research 2020; 64(11): 817-824.
- ³⁶ Been F, Emke E, Matias J, Baz-Lomba JA, Boogaerts T, Castiglioni S, et al. *Changes in drug use in European cities during early COVID-19 lockdowns - A snapshot from wastewater analysis.* Environ Int 2021; 153: 106540.
- ³⁷ Bouwman D, De Ruiters V. Vektis Intelligence. *Kwartaalrapportage Wachttijden GGZ Q1 2021* 2021.

- ³⁸ Jansen T, Bolt E, Hendriksen J, Hooiveld M, Korevaar J. *20-24 jarigen in tweede lockdown vaker naar de huisarts met depressieve gevoelens en angst*. Utrecht: Nivel, 2021.
- ³⁹ Bolt E, Nour FA, Jansen T, Korevaar J, van Dijk L, Hek K. *Voorschrijven van psychofarmaca door de huisarts tijdens de coronapandemie, 2020 wk 2 - wk 24 (6 jan 2020 - 20 jun 2021)*. Geneesmiddelen in coronatijd. Utrecht: Nivel, 2021.
- ⁴⁰ Veer IM, Riepenhausen A, Zerban M, Wackerhagen C, Puhmann LMC, Engen H, et al. *Psycho-social factors associated with mental resilience in the Corona lockdown*. Translational Psychiatry 2021; 11(1): 67.
- ⁴¹ Gijzen M, Shields-Zeeman L, Kleinjan M, Kroon H, van der Roest H, Bolier L, et al. *The Bittersweet Effects of COVID-19 on Mental Health: Results of an Online Survey among a Sample of the Dutch Population Five Weeks after Relaxation of Lockdown Restrictions*. Int J Environ Res Public Health 2020; 17(23): 9073.
- ⁴² Guo J, De Carli P, Lodder P, Bakermans-Kranenburg MJ, Riem MME. *Maternal mental health during the COVID-19 lockdown in China, Italy, and the Netherlands: a cross-validation study*. Psychol Med 2021: 1-11.
- ⁴³ Fleuren BPI, Poesen LT, Gifford RE, Zijlstra FRH, Ruwaard D, van de Baan FC, et al. *We're Not Gonna Fall: Depressive Complaints, Personal Resilience, Team Social Climate, and Worries about Infections among Hospital Workers during a Pandemic*. Int J Environ Res Public Health 2021; 18(9): 4701.
- ⁴⁴ Vos LMW, Habibović M, Nyklíček I, Smeets T, Mertens G. *Optimism, mindfulness, and resilience as potential protective factors for the mental health consequences of fear of the coronavirus*. Psychiatry Res 2021; 300: 113927.
- ⁴⁵ Du C, Zan MCH, Cho MJ, Fenton JI, Hsiao PY, Hsiao R, et al. *The Effects of Sleep Quality and Resilience on Perceived Stress, Dietary Behaviors, and Alcohol Misuse: A Mediation-Moderation Analysis of Higher Education Students from Asia, Europe, and North America during the COVID-19 Pandemic*. Nutrients 2021; 13(2): 442.
- ⁴⁶ RIVM, Trimbos-instituut, GGD GHOR Nederland. *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs. Deelrapport I Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs*. 2021.
- ⁴⁷ Castelein S, Bruins J, van Balkom IDC. *[Impact of COVID-19 on patients from from FACT or autism teams]*. Tijdschr Psychiatr 2021; 63(4): 250-256.
- ⁴⁸ van der Heide A, Meinders MJ, Bloem BR, Helmich RC. *The Impact of the COVID-19 Pandemic on Psychological Distress, Physical Activity, and Symptom Severity in Parkinson's Disease*. J Parkinsons Dis 2020; 10(4): 1355-1364.
- ⁴⁹ Meynaar IA, Ottens T, Zegers M, van Mol MMC, van der Horst ICC. *Burnout, resilience and work engagement among Dutch intensivists in the aftermath of the COVID-19 crisis: A nationwide survey*. J Crit Care 2021; 62: 1-5.

- ⁵⁰ Jansma A, de Zwart O. *De impact van de coronacrisis op de ondersteuning van gezinnen in een kwetsbare situatie met kinderen van 0 tot 4 jaar*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2020.
- ⁵¹ Skeketee M, De Wildt R, Compagner M, Van der Hoff M, Tierolf B. *Kwetsbare gezinnen in tijden van Corona*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2020.
- ⁵² van der Sar-van der Brugge S, Talman S, Boonman-de Winter L, de Mol M, Hoefman E, van Etten RW, et al. *Pulmonary function and health-related quality of life after COVID-19 pneumonia*. *Respir Med* 2021; 176: 106272.
- ⁵³ Taquet M, Geddes JR, Husain M, Luciano S, Harrison PJ. *6-month neurological and psychiatric outcomes in 236379 survivors of COVID-19: a retrospective cohort study using electronic health records*. *The Lancet Psychiatry* 2021; 8(5): 416-427.
- ⁵⁴ Vermeulen S, Van Berkel S, Alink L. Universiteit Leiden, Instituut Pedagogische Wetenschappen. *Kindermishandeling tijdens de eerste lockdown*. 2021.
- ⁵⁵ De Kindertelefoon. *Het jaar 2020 in vogelvlucht*. <https://jaarverslag.kindertelefoon.nl/2020>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁵⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Huiselijk geweld; kerncijfers Veilig Thuis, regio*. <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84847NED/table>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁵⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Dashboard Veilig Thuis*. <https://dashboards.cbs.nl/v3/regionaaldashboardveiligthuis/>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁵⁸ De Kindertelefoon. *Piek in gesprekken over pesten na lockdown bij de Kindertelefoon*. <https://www.kindertelefoon.nl/onderzoek-pesten>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁵⁹ de Kindertelefoon. *Stijging gesprekken digitaal pesten bij de Kindertelefoon*. <https://www.kindertelefoon.nl/persbericht-pesten>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁶⁰ Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. *Nationaal Programma Onderwijs. Eerste voortgangsrapportage*. 2021.
- ⁶¹ Engzell P, Frey A, Verhagen MD. *Learning loss due to school closures during the COVID-19 pandemic*. *Proc Natl Acad Sci U S A* 2021; 118(17): e2022376118.
- ⁶² College voor Toetsen en Examens. *Leerlingresultaten Centrale Eindtoets 2021 beschikbaar*. <https://www.centraleeindtoetspo.nl/actueel/nieuws/2021/05/25/leerlingresultaten-centrale-eindtoets>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁶³ Lek K, Feskens R, Keuning J. *Het effect van afstandsonderwijs op leerresultaten in het PO*. Cito, 2020.
- ⁶⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Werkloosheidspercentage blijft in februari 3,6*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/11/werkloosheidspercentage-blijft-in-februari-3-6>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.

- ⁶⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *De arbeidsmarkt in cijfers*. Den Haag, 2021.
- ⁶⁶ Zwetsloot J, ter Weel B, Bussink H, van der Ven K, de Winter-Koçak S, van Loon-Dijkers L, et al. *Een overwacht valse start op de arbeidsmarkt*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2021.
- ⁶⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Aantal huishoudens met problematische schulden niet toegenomen*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/26/aantal-huishoudens-met-problematische-schulden-niet-toegenomen>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁶⁸ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Schuldenproblematiek in beeld*. <https://dashboards.cbs.nl/v3/SchuldenproblematiekInBeeld/>. Geraadpleegd: 2 februari 2022.
- ⁶⁹ Centraal Bureau voor de Statistiek. CBS. *Ziekteverzuimpercentage; bedrijfstakken (SBI 2008) en bedrijfsgrootte*. <https://opendata.cbs.nl/statline/?ts=1588842622385#/CBS/nl/dataset/80072ned/table?ts=1637330245960>. Geraadpleegd: 10 september 2021.
- ⁷⁰ Janus S, Nieuwenhuys C, Van Dijk Y, Zuidema SU, Bruggink R, Roelen C. *Impact van COVID-19 op de werkbelasting en het ziekteverzuim van medewerkers in verpleeghuizen. Rapportage over Meetmoment 4: juni-augustus 2021*. Samenwerkende Academische Netwerken Ouderenzorg (SANO), Universitair Netwerk Ouderenzorg (UNO-UMCG), Universitair Netwerk voor de Care sector Zuid-Holland (UNC-ZH), 2021.
- ⁷¹ van Loenen T, Hunik L, de Wijk E, Kloosterman M, van den Muijsenbergh M. *Daklozen en Corona. Factsheet 3. Impact Corona; Ervaringen van Dakloze mensen*. Nijmegen: Radboudumc, 2021.
- ⁷² Ming X, De Jong MDT. *Mental well-being of chinese immigrants in the netherlands during the covid-19 pandemic: A survey investigating personal and societal antecedents*. Sustainability (Switzerland) 2021; 13(8): 4198.
- ⁷³ Spiritus-Beerden E, Verelst A, Devlieger I, Langer Primdahl N, Botelho Guedes F, Chiarenza A, et al. *Mental Health of Refugees and Migrants during the COVID-19 Pandemic: The Role of Experienced Discrimination and Daily Stressors*. Int J Environ Res Public Health 2021; 18(12): 6354.
- ⁷⁴ Verhage M, Thielman L, de Kock L, Lindenberg J. *Coping of Older Adults in Times of Covid-19: Considerations of Temporality Among Dutch Older Adults*. J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci 2021; 76(7): e290-e299.
- ⁷⁵ Pan H, Fokkema T, Switsers L, Dury S, Hoens S, De Donder L. *Older Chinese migrants in coronavirus pandemic: exploring risk and protective factors to increased loneliness*. Eur J Ageing 2021: 1-9.
- ⁷⁶ Lifshin U, Mikulincer M, Kretchner M. *Motivated helplessness in the context of the COVID-19 pandemic: Evidence for a curvilinear relationship between perceived ability to avoid the virus and anxiety*. Journal of Social and Clinical Psychology 2020; 39(6): 479-497.

- ⁷⁷ Ceulemans M, Foulon V, Ngo E, Panchaud A, Winterfeld U, Pomar L, et al. *Mental health status of pregnant and breastfeeding women during the COVID-19 pandemic-A multinational cross-sectional study*. Acta Obstet Gynecol Scand 2021; 100: 1219-1229.
- ⁷⁸ van der Velden PG, Contino C, Das M, van Loon P, Bosmans MWG. *Anxiety and depression symptoms, and lack of emotional support among the general population before and during the COVID-19 pandemic. A prospective national study on prevalence and risk factors*. J Affect Disord 2020; 277: 540-548.
- ⁷⁹ Hesselink G, Straten L, Gallée L, Brants A, Holkenborg J, Barten DG, et al. *Holding the frontline: a cross-sectional survey of emergency department staff well-being and psychological distress in the course of the COVID-19 outbreak*. BMC Health Serv Res 2021; 21(1): 525.
- ⁸⁰ Landsman JA, Verheij NP, Alma MA, van den Boogaard J, Luning-Koster M, Evenboer KE, et al. *Covid-19: thuis uitzielen valt niet mee*. Ned Tijdschr Geneeskd 2020; 164: D5358.
- ⁸¹ de Wildt R, Andeweg S, Sondeijker F. *De impact van de coronacrisis op sekswerk*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2020.
- ⁸² Nikolova I, Caniëls MCJ, Curseu PL. *COVID-19 Rumination Scale (C-19RS): Initial psychometric evidence in a sample of Dutch employees*. Int J Health Plann Manage 2021; 36(4): 1166-1177.

De Gezondheidsraad, ingesteld in 1902, is een adviesorgaan met als taak de regering en het parlement ‘voor te lichten over de stand der wetenschap ten aanzien van vraagstukken op het gebied van de volksgezondheid en het gezondheids(zorg)onderzoek’ (art. 22 Gezondheidswet).

De Gezondheidsraad ontvangt de meeste adviesvragen van de bewindslieden van Volksgezondheid, Welzijn en Sport; Infrastructuur en Waterstaat; Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De raad kan ook op eigen initiatief adviezen uitbrengen, en ontwikkelingen of trends signaleren die van belang zijn voor het overheidsbeleid.

De adviezen van de Gezondheidsraad zijn openbaar en worden als regel opgesteld door multidisciplinaire commissies van – op persoonlijke titel benoemde – Nederlandse en soms buitenlandse deskundigen.

U kunt dit document downloaden van www.gezondheidsraad.nl.

Deze publicatie kan als volgt worden aangehaald:

Gezondheidsraad. Overzicht literatuur en risicofactoren.

Achtergronddocument bij: Mentale gevolgen van de coronapandemie: een eerste inventarisatie.

Den Haag: Gezondheidsraad 2022; publicatienr. 2022/05A.

Auteursrecht voorbehouden

